

Adrian Uljasz
Lublin

350-LECIE UNII LUBELSKIEJ W 1919 ROKU.

Polityczne obchody w Lublinie w świetle zbiorów rękopiśmiennych i prasowych Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego

W 2009 roku mija 440. rocznica podpisania aktu Unii Lubelskiej (1569), szczególnie ważna z punktu widzenia historii ogólnopolskiej i jednocześnie przeszłości Lublina. W związku z tym warto rozpowszechnić wiedzę o części zbiorów Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie, jaka może służyć do badań nad dziejami Unii Lubelskiej i przebiegiem obchodów kolejnych rocznic. Duże znaczenie historyczne miały lokalne obchody 350-lecia Unii zorganizowane w połowie 1919 roku, czyli krótko po zakończeniu I wojny światowej, w pierwszym okresie istnienia niepodległego państwa. Cenne informacje na ten temat można znaleźć w jednej z teczek ze spuścizny Henryka Wiercieńskiego zawierającej rękopisy i wycinki prasowe, dostępnej w zbiorach specjalnych WBP¹, a także w lokalnej i ogólnopolskiej prasie z epoki, udostępnianej na mikrofilmach w Dziale Zbiorów Specjalnych. W tezcze z materiałami zebranymi przez Wiercieńskiego znajduje się obfity zbiór korespondencji organizatorów obchodów i jej brudnopisów, a także rękopiśmienne notatki inicjatora obchodu rocznicy Henryka Wiercieńskiego, który zgromadził omawiane materiały. Nie brak wycinków prasowych z lubelskiej prasy ani całych numerów pism związanych tematycznie z rocznicą i obchodami. Reprezentowane są takie tytuły, jak „Głos Lubelski”, „Ziemia Lubelska” i „Tygodnik Ilustrowany”. Wśród listów są zarówno pisma autorstwa lubelskich działaczy, jak i otrzymana przez nich korespondencja. Wszystkie rękopisy, wycinki i czasopisma pochodzą z lat 1918–1919. O lubelskich obchodach z 1919 roku pisano w okolicznościowym wydawnictwie z 2004 roku, ale bardzo

¹ Zob.: WBP im. H. Łopacińskiego w Lublinie (dalej: WBP im. H. Ł.). Materiały zebrane przez Henryka Wiercieńskiego: *350 rocznica Unii Lubelskiej 1569. Lublin 1918/19*, rkps. 1886.

ogólnikowo i bez wykorzystania zbioru rękopisów i wycinków prasowych przechowywanych w Bibliotece im. Łopacińskiego ani informacji o nich². Wiercieński był jednym z organizatorów obchodów, mających wyraźnie polityczny charakter ze względu na konflikt dyplomatyczny oraz militarny dotyczący granicy Polski z Litwą i przynależności państwowej Wilna, toczący się w latach 1919–1920. Obchody miały zabarwienie polityczne, ponieważ organizatorzy byli związani z Narodową Demokracją i z tej racji prowadzili przy okazji rocznicy propagandę polityczną w kwestii stosunków polsko-litewskich i polsko-radzieckich w duchu narodowo-demokratycznym. Warto zapoznać czytelników z osobą Wiercieńskiego, będącego jednym z głównych publicystów Lublina, reprezentujących powyższy nurt ideowy. Henryk Wiercieński żył w latach 1843–1923. Urodził się w Kłodnicy koło Bełżyc, a wychowywał w Niezabitowie w powiecie puławskim. Jako młody człowiek walczył w powstaniu styczniowym w oddziale Mariana Langiewicza. W lutym 1863 roku dostał się do niewoli rosyjskiej. Po prawie rocznym pobycie w więzieniach, w tym w Cytadeli Warszawskiej, został zesłany na Syberię, by powrócić do kraju w roku 1869. Do 1880 prowadził gospodarstwo rodzinne, najpierw w charakterze dzierżawcy, a po wykupieniu w 1873 roku rodzowego majątku na licytacji, jako właściciel. W związku ze zbyt dużymi obciążeniami podatkowymi sprzedał gospodarstwo i przeprowadził się wraz z rodziną do Nałęczowa. Od 1876 do 1909 roku pracował w sądownictwie gminnym, pełniąc kolejno funkcję ławnika i sędziego sądu gminnego w Rogowie z siedzibą w Polanówce. Od kwietnia 1875 roku do śmierci prowadził działalność publicystyczną. Opublikował prawie 2 tysiące artykułów na łamach około 70 pism. Pisał do „Kuriera Lubelskiego”, „Ziemi Lubelskiej”, „Głosu Lubelskiego”, „Gazety Lubelskiej”, „Gazety Polskiej”, „Niwy”, „Gazety Rolniczej”, „Gazety Warszawskiej”, „Roli”, „Tygodnika Ilustrowanego”, „Ekonomisty”, „Kurieru Warszawskiego”. Wydał kilkanaście książek i broszur oraz opublikował 6 map. Aktywność Wiercieńskiego wydatnie wzrosła na początku XX wieku. Włączył się do regionalnej działalności kulturalnej, uczestnicząc w przygotowaniu Wystawy Przemysłowo-Rolniczej zorganizowanej w Lublinie w 1901 roku. Działał w licznych organizacjach społecznych: Lubelskim Towarzystwie Rolniczym, Nałęczowskim Towarzystwie Rolniczym, Towarzystwie Opieki nad Zabytkami Przeszłości, Polskim Towarzystwie Krajoznawczym. Działalność społeczną kontynuował w okresie I wojny światowej i w pierwszych latach II RP. Na polecenie Głównego Komitetu Ratunkowego oszacował straty na obszarze okupacji austriackiej, a z zebranych materiałów korzystała delegacja polska na konferencji w Wersalu. Był pierwszym prezesem Komitetu Wsparć Weteranów 1863 roku (1916–1922), prezesem Komitetu Opieki nad Superarbitrowanymi Legionistami i Komitetu Obrony Wilna, założycielem i członkiem Stowarzyszenia Lokatorów miasta Lublina, członkiem Towarzystwa Opieki nad Żołnierzem Polskim, kierownikiem Wydziału Statystycznego Urzędu Wojewódzkiego. Współ-

² S. Michałowski, *Unia Lubelska jako wzór kształtowania stosunków między narodami*, w: *Unia Lubelska 1569 roku w dziejach Polski i Europy*, pod red. A.A. Witusika, Lublin 2004, s. 129.

pracował w sumie z około 40 organizacjami społecznymi. Wniósł trwały wkład do nauki polskiej, wykorzystując na dużą skalę metryki kościelne jako źródło historyczne, za co został odznaczony Nagrodą im. K. Szajnochy (1918). Otrzymał również Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski i Krzyż Walecznych. Od 1915 roku mieszkał w Lublinie, gdzie zmarł 16 października 1923 roku. Nie należał do żadnej partii politycznej, ale od czasów rewolucji 1905 roku pozostawał w ścisłym kontakcie z działaczami ND jako przedstawicielami orientacji bliskiej sobie ideowo. Łączyły go z nimi zwłaszcza poglądy na kwestie narodowościowe, w tym na stosunki polsko-litewskie³.

Z inicjatywą uroczystego obchodu rocznicy wystąpił i w dużej części go przygotował Komitet Obchodu 350. rocznicy Unii Lubelskiej, z początku działający jako komitet tymczasowy, powołany w maju 1918 roku, czyli jeszcze w czasie, gdy Lublin pozostawał pod okupacją austriacką⁴. Prezesem komitetu był sędzia Alojzy Kuczyński, natomiast najaktywniejszym członkiem Henryk Wiercieński.

Organizatorzy planowali wydanie księgi pamiątkowej. Zwrócili się w związku z tym do historyków o przygotowanie tekstów okolicznościowych⁵. O przysłanie artykułów poproszono członków Warszawskiego Towarzystwa Naukowego, między którymi byli wybitni historycy – profesorowie Henryk Mościcki i Szymon Aszkenazy⁶.

W piśmie z 18 X 1918 roku zapraszano do współpracy członków Akademii Umiejętności w Krakowie. Prezes AU Bolesław Ulanowski odpowiedział dosyć wymijająco, obiecując, że przygotuje stosowną pracę, „o ile znajdzie czas”. Poza tym zapewnił pomysłodawców: „Akademia będzie oczekiwać z niecierpliwością wiadomości o ostatecznej dacie, kiedy tak podniosły obchód się odbędzie i niewątpliwie wiele osób z Krakowa pospieszy wziąć w nim udział”⁷. Osoby organizujące obchody wystosowały też zaproszenie do rektora i senatu akademickiego Uniwersytetu Lubelskiego, istniejącego od 1918 roku, czyli obecnego KUL⁸.

O sfinansowanie wydawnictwa zwracano się do Kasy Pomocy Naukowej im. Józefa Mianowskiego, mającej siedzibę w Warszawie. Podanie w tej sprawie

³ A. Kaproń, *Wiercieński Henryk Wojciech Jakub (1843–1923)*, w: *Słownik biograficzny miasta Lublina*, t. 2, pod red. T. Radzika, A.A. Witusika, J. Ziółka, Lublin 1996, s. 297–298. Zob. też: K. Sochaniewicz, *Trybun ziemi chełmskiej Henryk Wiercieński*, Zamość 1918.

⁴ Zob.: WBP im. H. Ł. Materiały..., rkps. 1886, k. 24. Rękopiśmienny brudnopis zaproszenia na posiedzenie zawiązującego się Tymczasowego Komitetu Obchodu 350. rocznicy Unii Lubelskiej na dzień 7 maja 1918 r., godz. 17.30, które miało się odbyć w mieszkaniu ks. rektora Jana Władzińskiego przy ul. Dolnej Panny Marii w Lublinie. Na posiedzenie zapraszano m.in. prezesa Towarzystwa Biblioteki im. Hieronima Łopacińskiego Aleksandra Jaworowskiego.

⁵ Tamże, k. 27 v. Brudnopis pisma „Do historyków Unii”.

⁶ Tamże, k. 32–33. Rękopiśmienny odpis pisma z Komitetu Tymczasowego Obchodu 350. Rocznic Unii w Lublinie do Warszawskiego Towarzystwa Naukowego.

⁷ Tamże, k. 37–37 v. Pismo prezesa AU B. Ulanowskiego.

⁸ Tamże, k. 49. Brudnopis pisma Komitetu Tymczasowego „Do Jego Magnificencji Księdza Rektora i Senatu Akademickiego Wszechnicy Lubelskiej”.

wystosował ks. Jan Władziński⁹, którego adres był adresem do korespondencji z tymczasowym komitetem obchodów. Do pisma załączono maszynopis z informacją o projektowanej zawartości książki pamiątkowej. Przedmowa miała zostać zastąpiona tekstem ballady Adama Mickiewicza *Trzech budrysów*. Dalej proponowano wydrukowanie artykułów na temat geografii i etnografii ziem litewskich. W księdze miał się znaleźć także „zarys dziejów unii polsko-litewskiej”, poczynając od „nawiązania bliższych stosunków polsko-litewskich i małżeństwa Kazimierza Wielkiego z Aldoną”, a także „luźne monografie” nt. dziejów unii polsko-litewskiej od 1386 do 1569 roku. W wydawnictwie zamieszczono by też bibliografię publikacji o Unii Lubelskiej. Zamierzano przypomnieć, iż z ziem litewskich pochodzili wybitni Polacy, zasłużeni dla rodzimej historii i kultury: Tadeusz Kościuszko, Romuald Traugutt, Adam Mickiewicz, Eliza Orzeszkowa, Maria Rodziewiczówna. Ważne uzupełnienie stanowiłyby publikacje dokumentów historycznych. Książka byłaby ilustrowana reprodukcjami i rysunkami. Ks. Władziński informował również, że w księdze zostaną podkreślone „pożytek i konieczność utrzymania zawiązanego w Lublinie braterstwa narodów, ażeby opierać się skutecznie naciskowi z zachodu i wschodu, ratować i utrzymać dziejowe dorobki cywilizacyjne obu zjednoczonych narodów”. Miano też wykazać, iż „Polska nie wynaradawia Litwy, wpływy jej cywilizacyjne zajmują miejsce kultury narodowej, która była opanowała Litwę [...]”. Informując członków Kasy Mianowskiego o tej intencji powiadamiano ich o politycznym celu planowanej publikacji zbiorowej¹⁰. W piśmie z Kasy, datowanym na 13 maja 1919 roku, informowano wnioskodawców o odmownej decyzji uczestników posiedzenia komitetu Kasy w sprawie dofinansowania książki pamiątkowej, tłumacząc, że nie pozwalają na to posiadane środki. Dodawano, iż Kasa mogłaby tylko wypłacić honoraria autorom publikacji do księgi, z zastrzeżeniem, że decyzja w tej sprawie zapadnie dopiero po rozpatrzeniu przez komitet przedłożonych tekstów¹¹. Do wydania książki nie doszło z powodu braku środków finansowych. W papierach po Wiercieńskim brak jest informacji, czy organizatorzy starali się o uzyskanie dofinansowania z innego źródła niż Kasa Mianowskiego.

Pomysłodawcy zorganizowania uroczystego obchodu dążyli do popularyzacji własnych idei, publikując w prasie lokalnej artykuły historyczne na temat Unii. Rozpowszechniali też publicystykę polityczną, podejmującą kwestię przynależności Wilna. Akcję zaczęto jeszcze przed listopadem 1918 roku, dnia 6 września w „Głosie Lubelskim” ukazała się publikacja Wiercieńskiego pt. *Unia Lubelska 1569 r.*¹²

Planami obchodów interesowali się nie tylko mieszkańcy Lublina. O przygotowaniach dowiedzieli się członkowie Związku Budowy Państwa Polskiego.

⁹ Tamże, k. 3. Brudnopis podania ks. rektora Władzińskiego „Do Kasy Pomocy Naukowej im. dr Mianowskiego w Warszawie” (niedatowany).

¹⁰ Tamże, k. 4. Załącznik do brudnopisu, o którym piszę w przypisie nr 9.

¹¹ Tamże, k. 74. Pismo z Kasy Pomocy dla Osób pracujących na polu naukowym im. dr medycyny Józefa Mianowskiego do Henryka Wiercieńskiego. Warszawa, 13 V 1919 r.

¹² Tamże, k. 23. Wycinek prasowy z „Głosu Lubelskiego” z 6 IX 1918 r.

Dnia 7 października 1918 roku ze Związku wystosowano list do redaktora „Ziemi Lubelskiej” Daniela Śliwickiego z prośbą o udzielenie bliższych informacji odnośnie do przygotowywanych obchodów¹³. W papierach po Wiercieńskim znajduje się brudnopis odpowiedzi w tej sprawie, w którym organizatorzy pisali o rocznicy Unii: „Pragniemy obchodzić tę pamiątkę z wielką uroczystością, a więc: z nabożeństwem, obchodem po mieście, akademią, mowami, odczytami i przedstawieniami [...]”. Informowali też, że planują wydać księgę pamiątkową, jednoznacznie deklarowali polityczny cel, pisząc, iż wydawnictwo ma przypomnieć o historycznym związku Polski z Litwą oraz wykazać „pożytki i potrzebę” utrzymywania go nadal¹⁴. Intencje autorów listu należy rozumieć jako poparcie dla dążenia do wcielenia Wilna do przyszłego państwa polskiego. Zainteresowanie obchodami wykazali też działacze Związku Miast Polskich, proponując lubelskiemu komitetowi podjęcie działań w kierunku wystawienia na jednym z placów Lublina pomnika króla Zygmunta Augusta. Deklarowali, że jeśli w Lublinie zostanie podjęta stosowna uchwała, to Związek wezwie „wszystkie miasta w Polsce” do składania ofiar na budowę pomnika¹⁵.

Zabiegi w kwestii przygotowania obchodów ożywiły się po 11 listopada 1918 roku. Pod koniec miesiąca sędzia Alojzy Kuczyński i Henryk Wiercieński wystąpili z pisemnym apelem do Magistratu Miasta Lublina o uczczenie rocznicy. Podkreślili, iż upamiętnienie 350-lecia Unii Lubelskiej jest obowiązkiem władz miejskich. Użyli argumentacji politycznej, pisząc:

Nadanie uroczystego charakteru zamierzonemu obchodowi, zebranie w tym mieście [mieście Unii z 1569 r.] współobywateli ze wszystkich ziem, które uczestniczyły w akcie Unii przed 350 laty jest tym więcej na czasie, że odbudowująca się Polska pamiętać musi o swych obywatelach na dawnych swych kresach i przywołując na pamięć przeszłość, dążyć do skupienia się w całość, jaki ta przeszłość jej wskazała¹⁶.

Władze miasta odpowiedziały na apel pozytywnie, a 20 lutego 1919 roku prezydent Lublina Jan Turczynowicz zapraszał znanych obywateli miasta na zebranie do Sali Rady Miejskiej na 25 II 1919 roku o 19.00 w sprawie przygotowania obchodów na 1 lipca¹⁷. O przebiegu zebrania informowano w relacji zamieszczonej w „Głosie

¹³ Tamże, k. 34. Pismo ze Związku Budowy Państwa Polskiego do redaktora „Ziemi Lubelskiej” D. Śliwickiego. Datowane – Warszawa, 7 X 1918.

¹⁴ Tamże, k. 35. Brudnopis pisma do Związku Budowy Państwa Polskiego.

¹⁵ Tamże, k. 72–72 v. Pismo ze Związku Miast Polskich „Do Komitetu Obchodu 350 rocznicy Unii Lubelskiej w Lublinie” (niadatowane). Na k. 71 – odręczna adnotacja pod nagłówkiem pisma napisanego na maszynie do pisania: „na ręce W.P. Henryka Wiercieńskiego. Lublin, ul. Wieniawska 4”.

¹⁶ Tamże, k. 44–44 v. Brudnopis pisma przewodniczącego komitetu obchodów A. Kuczyńskiego i członka komitetu H. Wiercieńskiego do „Prześwietnego Magistratu Miasta Lublina”. Datowany – 26 XI 1918.

¹⁷ Tamże, k. 39. Drukowany formularz pisma prezydenta Lublina z nagłówkiem „Szanowny... Pan...” i miejscem na podanie imienia i nazwiska adresata. Datowany – 20 II 1919. Drukowane

Lubelskim” z 27 lutego. W dyskusji uczestniczył ks. dr Florian Krasuski. Zgodnie z relacją prasową „uchwalono wszystko zrobić, aby rocznica objęła całą Polskę i Litwę i stała się potężnym przeżyciem narodowym”. Uchwalono też, by istniejący już tymczasowy komitet dokooptował do swego grona nowych członków i rozpoczął w celu rozpropagowania rocznicy akcję na skalę ogólnopolską. Do zarządu komitetu weszli jako główne osoby H. Wiercieński i A. Kuczyński, a oprócz nich m.in. Tadeusz Ciświcki. Ks. biskup Marian Fulman, obecny na zebraniu, obiecał protektorat nad obchodami¹⁸.

Komitet podjął również zabiegi w celu zainteresowania władz państwowych rocznicą Unii Lubelskiej. Sędzia Kuczyński wystąpił do Ministra Spraw Zagranicznych, którym był wówczas Ignacy Jan Paderewski, związany politycznie z Narodową Demokracją¹⁹. W stosownym piśmie z 26 lutego 1919 roku zwrócił się do ministra o wyrażenie zgody na organizację uroczystości oraz zaakceptowanie programu²⁰. Osobne podanie skierował do Paderewskiego jako Prezydenta Rady Ministrów (premiera), pisząc:

Uroczysty obchód ukazuje nam nie tylko chęć oddania czci wielkiemu patriotyzmowi i głębokiemu rozumowi politycznemu naszych przodków, ale również pragnienie zmanifestowania przed całym światem naszej jedności z Litwą i utrzymania z nią nadal tej łączności. Pragniemy tedy, ażeby przedstawiciele całej Polski w dawnych jej granicach przyjęli udział w tej uroczystości.

Prosił premiera o udział reprezentantów rządu RP w obchodach. Wyrażał nadzieję, że „wielka manifestacja narodowa”, jaką organizatorzy zamierzają zaprezentować przy okazji obchodu „poprze zabiegi rządu polskiego o utrzymanie jedności naszej z Litwą, a tym samym o rozszerzenie granic naszych wschodnich”²¹. W tej samej sprawie wystosowano pisemny apel do marszałka Sejmu Wojciecha Trąmpczyńskiego²². Proszono marszałka o udział w lubelskich obchodach:

[...] zwracamy się do Jaśnie Wielmożnego Pana, Panie Marszałku, z prośbą, ażebyś wraz z członkami Sejmu obecnością swoją obchód ten zaszczyścić raczył, a przez to samo zadokumentował solidarność przedstawicieli narodu z tymi pragnieniami, jakich zamierzana uroczystość będzie wyrazem²³.

pismo mające nagłówek z miejscem na odręczne dopisanie, do kogo jest kierowane, musiało być wysyłane do wielu adresatów.

¹⁸ 350-letnia rocznica Unii Lubelskiej, „Głos Lubelski” 1919, nr 56, s. 2.

¹⁹ I. J. Paderewski był premierem i ministrem spraw zagranicznych RP od 16 I do 19 XII 1919 r.

²⁰ WBP im. H. Ł. Materiały..., rkps. 1886, k. 55. Brudnopis pisma prezesa komitetu obchodu do Ministra Spraw Zagranicznych. Datowany – Lublin, 26 II 1919.

²¹ Tamże, k. 56 Brudnopis pisma komitetu do Prezydenta Rady Ministrów.

²² W. Trąmpczyński był posłem na Sejm RP w l. 1919–1922 i 1928–1935 oraz marszałkiem Sejmu Ustawodawczego (1919–1922). Należał do głównych działaczy ND.

²³ WBP im. H. Ł. Materiały..., rkps. 1886, k. 56 v. Brudnopis z nagłówkiem: „Projekt odezwy do Marszałka Sejmu”.

Do organizacji uroczystości pragnęli się włączyć działacze Towarzystwa Gimnastycznego Sokół w Lublinie, ściśle związanego z ND. Dnia 10 marca prezes Towarzystwa Feliks Moskalewski zapytywał Wiercieńskiego listownie o stan zaawansowania prac nad przygotowaniem uroczystości 350-lecia Unii. Wyjaśniał, że na lipiec 1919 roku jest projektowany ogólnokrajowy zlot „Sokoła” i w związku z tym chciałby dostosować program zlotu do programu obchodów rocznicowych²⁴.

Komitet systematycznie obradował nad przygotowaniem uroczystości. Jedno z zebrań odbyło się 2 kwietnia 1919 roku w lubelskim magistracie²⁵. W tym samym okresie sprawa litewska, a konkretnie problem przynależności państwowej Wilna, była obecna na forum Sejmu RP. W „Ziemi Lubelskiej” z 3 maja informowano o projekcie uchwały sejmowej, zgłoszonej w Sejmie Ustawodawczym w formie interpelacji przez Związek Ludowo-Narodowy, w ramach którego działali politycy o poglądach endeckich, odnoszącej się do odezwy do mieszkańców byłego Wielkiego Księstwa Litewskiego, wydanej 22 kwietnia przez Naczelnika Państwa Józefa Piłsudskiego po wyzwoleniu Wilna²⁶.

Duże zainteresowanie udziałem w uroczystościach wykazywało środowisko związane z Uniwersytetem Lubelskim. Do tego kręgu należał w pierwszych latach istnienia uczelni dawny wykładowca Akademii Duchownej Katolickiej w Petersburgu prof. Stanisław Ptaszycki (1853–1933), który w maju 1919 roku wystosował pismo w sprawie obchodów do sędziego Kuczyńskiego²⁷. Prof. Ptaszycki od 1 grudnia 1918 roku był dyrektorem Archiwum Państwowego w Lublinie. W omawianym okresie pracował też jako profesor nauk pomocniczych historii i sprawował funkcję dziekana Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Lubelskiego. Od 1919 roku zajmował stanowisko dyrektora Biblioteki UL, jako pierwszy dyrektor w historii dotąd istniejącej księżnicy. Nie zabawił w Lublinie długo, już bowiem w końcu tego roku wyjechał na Uniwersytecie Wileńskim. Kolejno od roku 1926 był dyrektorem naczelnym archiwów państwowych w Warszawie. Pełnił także funkcję redaktora pisma naukowo-fachowego „Archeion”. Rozmowy członków komitetu z władzami UL podjęto z początkiem czerwca, czyli na miesiąc przed rocznicą. Dowodzi tego fakt, iż 2 czerwca rektor uniwersytetu ks. Idzi Radziszewski²⁸ zaprosił Henryka Wiercieńskiego

²⁴ Tamże, k. 54. Pismo z Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Lublinie do sędziego Henryka Wiercieńskiego, podpisane przez prezesa Towarzystwa, Feliksa Moskalewskiego. Datowane – Lublin, 10 III 1919.

²⁵ Tamże, k. 61. Pismo sędziego Kuczyńskiego do Wiercieńskiego, będące zaproszeniem na posiedzenie komitetu obchodu na środę 2 IV 1919 r., godz. 18.00.

²⁶ Tamże, k. 58. Wycinek prasowy z „Ziemi Lubelskiej” 1919, nr 196 (artykuł *Sejm a sprawa Wilna*).

²⁷ Tamże, k. 64–64 v. List prof. Ptaszyckiego do A. Kuczyńskiego jako „prezesa” (przewodniczącego) komitetu obchodów. Datowany – Lublin, 7 V 1919.

²⁸ Ks. Idzi Radziszewski (1871–1922) był założycielem i pierwszym rektorem KUL. W 1893 r. ukończył Seminarium Duchowne we Włocławku, a w 1897 studia teologiczne na Akademii Duchow-

do dziekanatu na środe 4 czerwca w celu omówienia kwestii akademii projektowanej przez Wydział Nauk Humanistycznych na 1 lipca²⁹.

W ostatnich dniach przed rocznicą inicjatorzy obchodów nasilili akcję propagandową. W „Ziemi Lubelskiej” z 24 czerwca ukazał się niepodpisany artykuł *Dwie rocznice Unii Lubelskiej*, najprawdopodobniej autorstwa Wiercieńskiego, w którym apelowano o odpowiednio reprezentacyjny, uroczysty obchód oraz podkreślano, że święto należy wykorzystać politycznie w celu szerzenia propagandy w sprawie granic Polski³⁰. Po czterech dniach na łamach gazety wydrukowano tekst *Wskreszenie związku Litwy z Polską*. Anonimowy autor pisał o trudnych stosunkach polsko-litewskich i polsko-ukraińskich. W konkluzji przekonywał: „Te zagadnienia rozstrzygnąć ma chwila najbliższa 350. rocznica Unii Lubelskiej, przypominając nam zawarty tu w Lublinie związek, woła jakby na nas zza grobów przodków o decyzję”³¹. W drugim prawicowym piśmie, „Głosie Lubelskim”, opublikowano tekst prezesa Związku Miast Polskich Adolfa Suligowskiego. Autor powrócił do pomysłu wybudowania w Lublinie pomnika Zygmunta Augusta. Namawiał też komitet, aby wziął pod uwagę propozycję nadania jednej z ulic lub któremuś z placów w Lublinie imienia władcy. Deklarował, że o ile komitet podejmie stosowną uchwałę, to Związek Miast Polskich złoży pierwszą ofiarę na budowę pomnika: kwotę 1000 marek³².

Zasługą Wiercieńskiego było rozpowszechnienie wiedzy o rocznicy za pośrednictwem ogólnopolskiego pisma o dużej tradycji, jakim był „Tygodnik Ilustrowany”. Na 28 czerwca 1919 roku datowano okolicznościowy numer periodyku. Pierwszą stronę okładki zdobiła efektowna czarno-biała reprodukcja fragmentu obrazu Jana Matejki *Unia Lubelska* wykonana według drzeworytu J. Styfięgo. Oryginalny obraz można obejrzeć współcześnie na Zamku Lubelskim, będącym główną siedzibą Muzeum Lubelskiego. W środku zeszytu zamieszczono pracę Wiercieńskiego *W 350 rocznicę Unii Lubelskiej*. Publicysta agitował za przyłączeniem spornych ziem litewskich do Polski. W prezentowanych wywodach pośrednio odmawiał Litwinom prawa do pretensji terytorialnych odnośnie do części

nej Katolickiej w Petersburgu. W 1900 r. uzyskał stopień doktora filozofii na Katolickim Uniwersytecie w Louvain. W l. 1901–1905 był wicerektorem i profesorem Seminarium Duchownego we Włocławku, gdzie ponownie nauczał od r. 1908. W 1909 r. założył miesięcznik „Ateneum Kapłańskie” i był jego redaktorem do 1914, kiedy został powołany na stanowisko rektora i profesora Akademii Duchownej w Petersburgu. W 1918 r. przybył do kraju, a 9 grudnia powstał Katolicki Uniwersytet Lubelski, zorganizowany z jego inspiracji. Ks. I. Radziszewski był rektorem UL w l. 1918–1922, aż do swej śmierci, zob.: J. Ziółek, *Radziszewski Idzi Benedykt (1877–1922)*, w: *Słownik biograficzny...*, t. 1, s. 226–227.

²⁹ WBP im. H. Ł. Materiały..., rkps. 1886, k. 69. Pismo rektora UL do H. Wiercieńskiego. Datowane – 2 VI 1919.

³⁰ Tamże, k. 10. Wycinek prasowy z „Ziemi Lubelskiej” z 24 czerwca 1919 r.

³¹ *Wskreszenie związku Litwy z Polską*, „Ziemia Lubelska” 1919, nr 282, s. 2.

³² WBP im. H. Ł. Materiały..., rkps. 1886, k. 15. Wycinek prasowy z „Głosu Lubelskiego” 29 VI 1919 r. (artykuł A. Suligowskiego *O pomnik dla króla Stanisława Augusta w Lublinie*).

ziem litewskich, będącej przed rozbiorami w unii z Polską, tłumacząc, iż nazwa „Litwa” ma charakter „czysto geograficzny”, bo odnosi się do kraju bez względu na narodowość osiadłej w nim ludności. Dodawał, iż Litwinem jest w związku z tym tak samo Litwin i Żmudzin, jak Polak i „Białorus” (Białorusin) zamieszkujący Litwę. Nawiązując do toczącej się walki zbrojnej o granice, stwierdzał obrazowo, iż Polska przeżywa „czas szczęku oręża”. Artykuł ilustrowano fotografiami zabytkowych miejsc Lublina, kojarzących się z czasami staropolskimi. Inne okolicznościowe teksty opublikowane w numerze nosiły tytuły *Miłość zgoda jedność* i *Momenty unii polsko-litewskiej*. Pierwszy był anonimowy, a drugi podpisano: Antoni Miecznik³³.

Na 3 dni przed uroczystościami Wiercieński wysłał pismo do prezydenta Turczynowicza. Przekonywał adresata o konieczności nadania rocznicy odpowiednio reprezentacyjnej oprawy, nawołując górnolotnie:

[...] odzywam się jeszcze do Pana, Panie Prezydencie i całego Magistratu Lublina: „Ratujcie honor miasta, a zarazem honor magistratu! Wszak opinia publiczna nie wybaczy nam, żeśmy zmarnowali właściwy moment historyczny, domagający się głośnego zmanifestowania naszych uczuć względem Litwy i gorących pragnień utrzymania z nią związku”.

Dalej wyjaśniał, że chodzi o odpowiednie udekorowanie miasta, zorganizowanie uroczystego pochodu z kościoła poddominikańskiego do pomnika Unii Lubelskiej, zamknięcie sklepów, warsztatów i biur na czas nabożeństwa i pochodu oraz zorganizowanie „przemów publicznych na placach”. Do listu dołączył projekt odezwy magistratu do mieszkańców Lublina, zawierającej apel, aby 1 lipca udekorowali okna i balkony flagami narodowymi, dywanami i kwiatami. W odezwie proszono przemysłowców, rzemieślników i zwierzchników wszystkich instytucji o zwolnienie pracowników na czas okolicznościowego nabożeństwa i obchodu, zwracano się do kupców, żeby zamknęli na ten czas sklepy. Wyjaśniano, że chodzi o to, „[...] ażeby [...] dać najszerszym warstwom Lublina możliwość uczestniczenia w uroczystości”³⁴.

Komitet obchodu rocznicy rozprawdzał w mieście druk ulotny, zawierający następującą informację i zarazem wezwanie:

³³ Tamże, k. 89–91 v. 26. Numer „Tygodnika Ilustrowanego” z 28 czerwca 1919 r. Zob. też: „Tygodnik Ilustrowany” 1919, nr 26, s. 401–406. W papierach po Wiercieńskim zachował się cenny dokument: brudnopis listu „Do Szanownej Redakcji Tygodnika Ilustrowanego”, w którym autor prosił redakcję o przyjęcie do druku przysłanego przez siebie artykułu oraz pisał, że dołącza materiał ikonograficzny. Dalej wymienia ilustracje, jakie ozdobiły artykuł *W 350 rocznicę Unii Lubelskiej*. Brudnopis nie jest podpisany, ale z treści wynika, że list został napisany przez H. Wiercieńskiego, zob.: WBP im. H. Ł. Materiały..., rkps. 1886, k. 68–68 v.

³⁴ Tamże, k. 78, 79. Brudnopis pisma Wiercieńskiego do prezydenta Lublina Jana Turczynowicza. Datowany – Lublin, 28 VI 1919 r. Czytelnik zainteresowany ostatnimi przygotowaniem do obchodów powinien poznać również projekt programu, zob. tamże, k. 29. Brudnopis rękopiśmienny pt. *Program obchodu 350 rocznicy Unii Lubelskiej w dniu 1 lipca 1919 r.*

Rodacy! [...] Na pamiątkę Unii Lubelskiej, która jest najpiękniejszym owocem miłości chrześcijańskiej i największym dziełem naszych przodków, odbędzie się 1 lipca bieżącego roku obchód w Lublinie.

Wyrażano nadzieję, iż „W obchodzie [...] wezmą udział przedstawiciele wszystkich dzielnic naszej Ojczyzny”. Dawano w ten sposób do zrozumienia, że uroczystości powinny się przyczynić do integracji ludności polskiej z ziem trzech byłych zaborów. Lubelskie obchody miały „[...] zaświadczyć przed całym światem niezłomną wolę Polski do wytrwania w sojuszu z Litwą na zawsze”³⁵.

O rocznicy przypomniano w dzień obchodów, 1 lipca 1919 roku poprzez publikację okolicznościowych tekstów w „Głosie Lubelskim” i „Ziemi Lubelskiej”. Tematyce unii poświęcono cały numer 175 „Głosu...”. Na dwóch pierwszych stronach umieszczono artykuł Wiercieńskiego *W 350 rocznicę Unii Lubelskiej*, zawierający krytykę dążeń politycznych Litwinów z ziem dawnego Wielkiego Księstwa Litewskiego, ciężących nie ku RP, ale ku państwu litewskiemu. Edukacji historycznej służyło popularnonaukowe opracowanie do druku aktu Unii Lubelskiej, datowanego „Lublin, dnia 1 lipca 1569 r.”, zatytułowane *Unia Lubelska akt stanów polskich*³⁶. Ważną publikacją była odezwa Komitetu Obchodu *Do Obywateli miasta Lublina*, w której proszono mieszkańców o udekorowanie domów, okien i balkonów oraz tłumny udział w nabożeństwie w kościele poddominikańskim i liczną obecność na akademii. Tłumaczono, że intencją organizatorów nabożeństwa jest „[...] aby Stwórca wysłuchał serdecznej modlitwy za Polskę i Litwę”. Licząc na poparcie ze strony lublinian dla głoszonych idei politycznych podkreślano: „Wierzymy, że ogół poprzez usiłowania nasze i że w dniu dzisiejszym da wyraz tym uczuciom, jakie ożywiają nasze serca i jakie dyktują nam nieprzedawnione nigdy wspomnienia przeszłości, na których budujemy naszą przyszłość”³⁷. Ten sam apel wydrukowano 1 lipca na łamach dodatku specjalnego do „Ziemi Lubelskiej”³⁸. W dodatku można też było przeczytać pracę Wiercieńskiego *Trzech budrysów*, zawierającą pełny tekst ballady Mickiewicza, uzupełniony interpretacją historyczno-polityczną. Autor przekonywał, że powinno się odnowić na „długie wieki” przymierze Litwy z Polską, rozumiejąc przez to rozstrzygnięcie polsko-litewskiego sporu granicznego na rzecz Polski. Ścisłe polityczny charakter miał również artykuł Wiercieńskiego *Unia jako konieczność państwowa*. Publicysta deklarował, że dostrzega potrzebę „umocnienia więzów braterstwa i jedności z Litwą”, ale w rzeczywistości chodziło o wcielenie spornych ziem litewskich do Polski, gdyż dalej precyzował, że „braterskie współżycie” powinno się przejawiać w zespoleniu Polski z Litwą w „jeden drogi nam wszystkim organizm polityczny”. Dużo miejsca zajęło streszczenie wykładu habilitacyjnego dr. Oskara

³⁵ Tamże, k. 57. Druk ulotny podpisany przez Komitet Obchodu 350. rocznicy Unii Lubelskiej.

³⁶ Tamże, k. 16–19 v. Całość okolicznościowego numeru „Głosu Lubelskiego” z 1 VII 1919 r. (nr 175). Zob. też: „Głos Lubelski” 1919, nr 175, s. 1–6 (całość numeru).

³⁷ *Do Obywateli m. Lublina*, „Głos Lubelski” 1919, nr 175, s. 5.

³⁸ *Do Obywateli m. Lublina*, „Ziemia Lubelska” 1919, dodatek do nr 286, s. 1. Zob. też: WBP im. H. Ł. Materiały..., rkps. 1886, k. 12.

Halickiego o *Unii Lubelskiej*, wygłoszonego w grudniu 1915 roku na Uniwersytecie Jagiellońskim. Janina Kozłowska-Studnicka zaprezentowała teksty źródłowe z 1861 roku, obrazujące stosunek władz rosyjskich do manifestacji narodowej, jaką Lublin uczcił z ośmioletnim wyprzedzeniem 300-letnią rocznicę Unii Lubelskiej. W artykule nt. *Obaw rosyjskich przed obchodem Unii Lubelskiej* opublikowała natomiast przekłady rosyjskich dokumentów z 1869 roku³⁹. Rocznicę upamiętniono także poza dodatkiem, ogłaszając w numerze 286 „Ziemi...” artykuł popularnonaukowy Kazimierza Bartosiewicza *Wielka rocznica*, zawierający obok wiadomości historycznych silny akcent polityczny⁴⁰.

Przebieg uroczystości z 1 lipca 1919 roku można odtworzyć na podstawie prasy lokalnej. Nabożeństwo w kościele poddominikańskim przy ul. Złotej, należącym dzisiaj ponownie do zakonu Dominikanów, odprawił ks. sufragan Adolf Jełowicki „w asystencji licznego duchowieństwa”. Na tronie biskupim zasiadał ks. biskup Fulman w otoczeniu księży kanoników. Oprawę muzyczną zapewniły orkiestra i chór Towarzystwa Muzycznego. Na nabożeństwie byli obecni przedstawiciele władz miejskich, wojskowych, instytucji, stowarzyszeń i cechy z chorągwiami. Nie zabrakło członków komitetu organizacyjnego obchodów na czele z sędzią Kuczyńskim. W jednej z relacji prasowych pisano też o obecności „działwy z ochronki”. Kościół miał odświętną dekorację w postaci zieleni i chorągiewek w barwach narodowych. Ważny element stanowiły herby Polski i Litwy, zawieszane w prezbiterium przed ołtarzem⁴¹. Kazanie wygłosił ojciec profesor Jacek Woroniecki, będący historykiem, historykiem Kościoła i pedagogiem. Jego wystąpienie tak streszczono w endeckim „Głosie Lubelskim”:

Znakomity kaznodzieja nawiązawszy do słów Chrystusa „Idźcie i nauczajcie wszystkie narody” scharakteryzował apostolską działalność Polski od chwili, kiedy umocniła się we wzniosłych zasadach nauki Chrystusa. Jednym z przejawów tej pracy misyjnej Polski był również chrzest Polski z Litwą. Od obowiązków tej działalności nie jest Polska wolną również w chwili obecnej i im bardziej utrwali się w zasadach Chrystusa i rozprzestrzeni je, tym będzie mocniejszą, bo „interes Boga i naszej ojczyzny jest zgodny”. O Polsce, o ile zadanie swoje spełni, powie historia kiedyś tak, jak powiedziała o Francji. „Polska była narzędziem Boga na ziemi”⁴².

³⁹ WBP im. H. Ł. Materiały..., rkps. 1886, k. 12 v–13 v. Całość dodatku do nr 286 „Ziemi Lubelskiej”. Zob. też: „Ziemia Lubelska” 1919, dodatek do nr 286, s. 2–4.

⁴⁰ WBP im. H. Ł. Materiały..., rkps. 1886, k. 20–21 v. Wycinek z nr 286 „Ziemi Lubelskiej” z 1 VII 1919 r.

⁴¹ *Przebieg uroczystości 350-lecia Unii Lubelskiej*, „Ziemia Lubelska” 1919, nr 288 (edycja poranna z 2 VII 1919), s. 3; *Obchód 350-letniej rocznicy Unii Lubelskiej w Lublinie*, „Głos Lubelski” 1919, nr 176, s. 3. W innej relacji przypomniano, że to w kościele poddominikańskim noszącym wezwanie św. Stanisława „[...] król śpiewał Te Deum w roku 1569, w otoczeniu nuncjusza kardynała Hozjusza i całego episkopatu polskiego [...]”. O nabożeństwie z 1 lipca 1919 r. pisano, iż było sumą pontyfikalną, zob.: *Szczegóły wczorajszych uroczystości*, „Ziemia Lubelska” 1919, nr 289, s. 2 (edycja popołudniowa z 2 VII 1919).

⁴² *Obchód 350-letniej rocznicy...*, s. 3.

W ten sposób o. Woroniecki uzasadniał za pomocą retoryki religijnej dążenie polityczne do włączenia spornych terenów w granice państwa polskiego. W czasie nabożeństwa ks. Kazimierz Gostyński zbierał ofiary „na głodnych z Litwy”⁴³. Zebrał 114 rubli, 71 kopiejek, 19 marek, 45 fenigów, 1624 korony i 47 halerzy. Pieniądze złożono na ręce sędziego Kuczyńskiego⁴⁴. Na koniec odśpiewano *Boże coś Polskę*⁴⁵. W czasie nabożeństwa domy i balkony Lublina były udekorowane chorągwiami narodowymi oraz zielenią. Zamknięto zakłady i biura. Od godziny 10 do 13 były nieczynne wszystkie sklepy, włącznie z żydowskimi. Z kościoła reprezentacje stowarzyszeń udały się wraz z „wieloma innymi osobami” pod pomnik Unii, który także dzisiaj stoi przy Placu Litewskim, naprzeciw kościoła Kapucynów, zlokalizowanego na ulicy Krakowskie Przedmieście⁴⁶. Po południu na Uniwersytecie Lubelskim odbyła się akademie, podczas której prelekcje wygłosili: prof. Stanisław Ptaszycki, prof. Stanisław Smolka z Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz o. prof. Jacek Woroniecki. Studentka UL Maria Sawicka zaprezentowała „z uczuciem” wiersz poświęcony Unii Lubelskiej⁴⁷. W relacji z akademii informowano, że o. Woroniecki to „potomek jednego z uczestników sejmiku lubelskiego”⁴⁸. Inny sprawozdawca ocenił akademię w takich słowach: „Podniosłe wypadła i druga część obchodu wspaniałego dzieła płynącego z ducha polskiego i myśli Chrystusowej.” Zgodnie z jego relacją prof. Ptaszycki zreferował dzieje stosunków polsko-litewskich do zawarcia Unii Lubelskiej, a prof. Smolka mówił o sejmie lubelskim z 1569 roku. O. prof. Woroniecki przedstawił historię chrystianizacji Litwy przez Polskę⁴⁹. Po akademii delegacja studentów UL udała się z uniwersytetu pod pomnik Unii Lubelskiej, gdzie złożyła wieniec. W momencie składania wieńca śpiewano pieśni patriotyczne *Boże coś Polskę* i *Rotę*⁵⁰.

W relacjach nie ma informacji o udziale reprezentantów władz państwowych w uroczystościach, co oznacza, że osoby takie nie przyjechały do Lublina na dzień 1 lipca. Na obchody nie przybyli też delegaci redakcji „Tygodnika Ilustrowanego”. Zamiast tego przysłali depezę okolicznościową do Prezydium Miasta Lublina, popierając ideę Unii, pod czym musiało się kryć poparcie dążenia do wcielenia

⁴³ Tamże, s. 3.

⁴⁴ „Na głodnych Litwy”, „Głos Lubelski” 1919, nr 176, s. 3 (numer z 2 lipca); *Przebieg uroczystości...*, s. 3.

⁴⁵ *Obchód 350-letniej rocznicy Unii...*, s. 3.

⁴⁶ *Przebieg uroczystości...*, s. 3.

⁴⁷ *Obchód 350-letniej rocznicy...*, s. 3; *Przebieg uroczystości...*, s. 3; *Szczegóły...*, s. 2; *Obchód 350-letniej rocznicy Unii Lubelskiej w Lublinie. Akademia na Uniwersytecie*, „Głos Lubelski” 1919, nr 177, s. 2.

⁴⁸ *Szczegóły...*, s. 2.

⁴⁹ *Obchód 350-letniej rocznicy Unii Lubelskiej w Lublinie. Akademia...*, s. 2.

⁵⁰ *Przebieg uroczystości...*, s. 3; *Obchód 350-letniej rocznicy Unii Lubelskiej w Lublinie. Akademia...*, s. 3.

spornych terenów do RP. Pod depezą podpisał się Zdzisław Dębicki oraz dwaj znani ludzie pióra Artur Oppman i Adam Grzymała-Siedlecki⁵¹.

Zamiast księgi pamiątkowej opublikowano, w postaci dawnej i współczesnej czasom edycji, albumik z widokami zabytkowych budowli Lublina, które zostały wybrane przez artystów lubelskich. Okładkę ozdobiono portretami Władysława Jagiełły i Zygmunta Augusta. W środku znalazły się wizerunki m.in. kościoła św. Mikołaja na Czwartku, Zamku, Bram Grodzkiej i Krakowskiej, ratusza z wieżą, kościoła Bernardynów, Placu Litewskiego i pomnika Unii Lubelskiej⁵². W „Głosie Lubelskim” oceniano wydawnictwo jako starannie wykonane i zachęcano czytelników do dokonania zakupu, informując, iż „Widoki są już do nabycia we wszystkich sklepach lubelskich”⁵³.

O tym, jak silny polityczny wydzźwięk miały obchody, świadczy fakt, że w tym samym numerze „Głosu Lubelskiego”, w jakim można było przeczytać część relacji z uroczystości, a także w numerze następnym, zamieszczono doniesienia z frontu walk o sporne ziemie⁵⁴.

Henryk Wiercieński był niezadowolony z obchodów. Uznawał je za zbyt skromne i określał jako nieudane. Wyrażał przekonanie, iż nie odegrały odpowiedniej roli politycznej. Wśród błędów wymienił zbyt późne rozpropagowanie informacji o uroczystościach. Z tego powodu, jego zdaniem, nie przyjechali reprezentanci innych części Polski. Winą obarczał prezydium obchodu, twierdząc, że rozmyślnie tak działało, obawiając się, że wobec Polaków padnie zarzut dążeń imperialistycznych. Swoją ocenę wypowiedział w notatce rękopiśmiennej dołączonej do kompletu rękopisów i dokumentów życia społecznego, dotyczących rocznicy z 1919 roku, przechowywanych razem z resztą jego spuścizny w WBP im. H. Łopacińskiego. Krytyczne uwagi podsumował, stwierdzając: „Niechaj te słowa pozostaną świadectwem rozbieżności zamiarów jednych, a tamowania tych zamiarów przez tych, którzy do wypełnienia takowych byli powołani”⁵⁵. Publikacja dotycząca materiałów na temat przygotowań i obchodów 350-lecia Unii Lubelskiej jest jak widać realizacją pragnienia działacza politycznego, który zgromadził je z myślą o przyszłych badaczach.

⁵¹ *Warszawa – Lublinowi*, „Głos Lubelski” 1919, nr 176, s. 3. Depesza, której treść opublikowano pod tym tytułem, została wcześniej odczytana na akademii na UL przez prorektora prof. Konstantego Chylińskiego, zob.: *Obchód 350-letniej rocznicy Unii Lubelskiej w Lublinie. Akademia...*, s. 3.

⁵² *Przebieg uroczystości...*, s. 3; *Na pamiątkę Unii Lubelskiej*, „Głos Lubelski” 1919, nr 176, s. 3.

⁵³ *Na pamiątkę Unii...*, s. 3.

⁵⁴ Zob. *Nasza kontrofensywa na froncie galicyjsko-wołyńskim rozwija się bardzo pomyślnie. Zajęte: Brody, Gluchów, Pomorzany, Brzeżany*, „Głos Lubelski” 1919, nr 176, s. 2; *Chwilowy zastój na froncie galicyjskim. Zawzięte walki na froncie litewsko-białoruskim*, „Głos Lubelski” 1919, nr 177, s. 1.

⁵⁵ WBP im. H. Ł. Materiały..., rkps. 1886, k. 2. Notatka rękopiśmienna H. Wiercieńskiego pt. *Słowo wyjaśnienia* dołączona przez autora do materiałów opatrzonych później powyższą sygnaturą.

Nestor lubelskich publicystów nie przestał zajmować się kwestią granicy z Litwą po zakończeniu obchodów. W 1920 roku w Lublinie została opublikowana nakładem Lubelskiego Komitetu Obrony Narodowej broszura Wiercieńskiego *Litwa a Polska*⁵⁶. Kwestia przynależności Wilna rozstrzygnęła się po wojnie polsko-bolszewickiej 1920 roku i tzw. buncie Żeligowskiego z października. Wraz z okolicznymi terenami utworzono Republikę Litwy Środkowej, powstała 12 października. W 1922 roku odbyły się wybory do lokalnego sejmiku, który zdecydował o przyłączeniu Ziemi Wileńskiej do Polski.

Materiały zebrane przez Henryka Wiercieńskiego, dokumentujące zabiegi wokół przygotowania obchodów 350-lecia Unii Lubelskiej oraz polityczną atmosferę pierwszych lat niepodległej Polski, stanowią przykład na to, że w zasobach rodzimych bibliotek można znaleźć wiele cennych materiałów do studiów nad dziejami regionalnymi, mających zarazem duże znaczenie dla badaczy historii ojczystej. Popularyzowanie wiedzy o takich mało wykorzystanych lub zupełnie nieznanymi źródłach historycznych jest jednym z ważniejszych zadań historyków i bibliologów.

350TH ANNIVERSARY OF THE LUBLIN UNION IN 1919

Political celebrations in Lublin in the light of the manuscript and press collections of the Hieronim Łopaciński Provincial Public Library

Summary

The 440th anniversary of the signing of the Lublin Union, especially significant in terms of the Polish national history as well as the history of the Lublin Region, will be celebrated in the year 2009. In this connection it is important to spread knowledge of the manuscript and press cuttings collection in the Hieronim Łopaciński Provincial Public Library which made documentations on the preparation for the 350th-year commemoration of the Union celebrated in Lublin in 1919. Measures taken in connection with the preparation for the anniversary were reconstructed on the basis of the contents in the following belonging to the manuscript collection of the Lublin Library: Manuscripts in the H. Łopaciński Provincial Public Library in Lublin catalogue number 1886. Materials gathered by Henryk Wiercieński "*350th anniversary of the Lublin Union 1569. Lublin 1918/19*". The publication also includes the description, based on news coverage by the local press, of the celebrations on 1 VII 1919. Political issues and press reports pertaining to the Polish-Lithuanian border conflict between 1919 and 1920 were covered. The materials presented were collected by a Lublin political activist and columnist associated with the National Democracy of Henryk Wiercieński (1843–1923).

⁵⁶ H. Wiercieński, *Litwa a Polska*, Lublin 1920. Na stronie tytułowej egzemplarza dostępnego w WBP w Lublinie (sygn. 456228) jest odręczna dedykacja autorska: „Dla Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego w Lublinie / 11-2-[1]921. / H. Wiercieński”.